

МІЖНАРОДНА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ОЛІЙНО-ЖИРОВОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

Вступ: Олійно-жирова галузь промисловості України – потужний агропромисловий комплекс, який об'єднує виробників насіння та масложирової продукції. В основному ця галузь орієнтована на виробництво соняшникової олії та пов'язаних з нею продуктів. В нашій країні є унікальні умови, для вирощування насіння соняшнику, адже олійно-жирова промисловість прив'язана до сировини, а це дає змогу Україні бути потужним експортером у цьому секторі. Питаннями економічного механізму підвищення якості олійно-жирової продукції присвячені праці М.В. Калінчика та І.С. Педака [7, 8], Є.П. Виглазов у своїх роботах аналізує питання конкурентоспроможності галузі [9]. Разом з тим в наукових працях в недостатній мірі розглянуті питання експортного потенціалу галузі та конкурентоспроможності на міжнародних ринках.

Постановка задачі. Метою даної роботи є виявлення шляхів досягнення міжнародної конкурентоспроможності олійно-жирової галузі України та визначення експортного потенціалу цієї галузі промисловості. В процесі дослідження вирішуються завдання: аналіз основних показників розвитку даної галузі в Україні; виявлення причин, що стримують його розвиток; пошук шляхів до підвищення конкурентоспроможності галузі.

Методологія: Для вирішення поставлених завдань використовуються наступні методи дослідження: економіко-статистичний - для збору статистичної інформації; аналітичний - для прогнозування подальшого розвитку галузі; індукції, дедукції - для узагальнення; графічний – для наочності отриманих результатів.

Результати дослідження: За останнє десятиріччя олійно-жирова галузь вітчизняної економіки пройшла шлях від повного занепаду до світового лідерства, у виробництві соняшникової олії. Україна поступається у світовому експорті лише Аргентині і Росії. Цікавим є те, що ця галузь промисловості не тільки досягла рівня 90-х років, а й перевищила його більше ніж в 2-а рази.

За даними експертів «АПК-Информ» (Росія) світове споживання олії як соняшникової, так інших видів олії має тенденцію до зростання, це пов'язано зі світовим зростанням кількості населення планети, це відкриває для України більш ємні ринки збуту вітчизняної продукції. [6]. До того ж у країнах

західної Європи та Північної Америки соняшникова олія позиціонується як якісний товар здорового харчування, що є сприятливим для просування української продукції на ці зовнішні ринки.

Останніми роками в олійному секторі сталися істотні структурні зміни, а саме: збільшення виробництва сої та ріпаку, нарощування споживання соєвого шроту, що покривається переважно за рахунок внутрішньої переробки сої, вирощуваної в Україні, збільшення споживання імпортованої пальмової та пальмо-ядрової олії. І, звичайно ж, на чому ми сьогодні й сфокусуємо нашу увагу, — значне збільшення внутрішньої переробки насіння соняшнику та перехід від експорту цього виду олійних до експорту продукції переробки соняшнику.

Соняшникова олія є одним із найдорожчих видів рослинних олій (зокрема, порівняно з лідируючими за обсягами світового виробництва — соєвою та пальмовою) і користується великою популярністю в європейських споживачів (територія від Уралу до Піренейського півострова). Основне виробництво соняшнику зосереджено в Євразії та Південній Америці. Україна, поряд із ЄС, Аргентиною та Росією, входить до четвірки найбільших світових країн — виробників соняшнику — та до трійки головних експортерів продукції соняшникового комплексу. ЄС традиційно є нетто-імпортером насіння соняшнику та продукції його переробки.

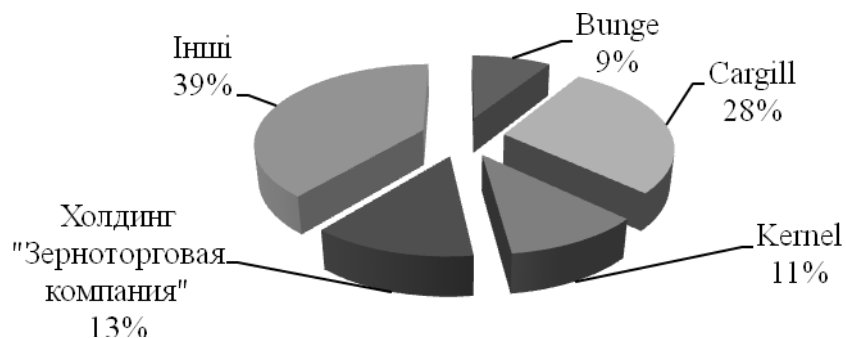
Лідируючі позиції, крім України, у світовому рейтингу по виробництву соняшnikової олії займають такі країни, як Аргентина, Росія, США, Китай, Молдова та деякі інші. Доцільним є порівняльний аналіз виробництва соняшnikової олії в регіонах світу, які спеціалізуються в даній галузі (табл. 1).

Таблиця 1

Порівняльний аналіз розвитку виробництва соняшnikової олії в країнах світу [1], [2]

Обсяги виробництва	Роки	Світ в цілому	Країни світу		
			Аргентина	Росія	Україна
1	2	3	6	7	10
У вартісному виразі, тис. дол. США	2003	6635694,37	86120,54	1145901,40	939496,80
	2004	6845551,42	86659,99	1332948,16	929024,48
	2005	12164153,4	127043,72	2655328,16	2203235,65
	2006	7828815,97	93417,51	1747121,46	1461877,14
	2007	6548559,2	76049,00	1396475,00	1130640,00
У натуральному виразі, тис. т	2003	9323,2	1205	1610	1320
	2004	9321,2	1592	1815	1265
	2005	10628	1551	2320	1925
	2006	10978,4	1213	2450	2050
	2007	9730,4	1820	2075	1680

Щодо загальної характеристики розвитку оліє-жирової галузі в Україні, то ця галузь представлена підприємствами, які входять в асоціацію "Укроліяпром", а також крупними компаніями ЗАТ "Каргілл", ТОВ "Топфер", ДП "Сантрейд", ПГ «КМТ», «Бунге». Всі компанії працюють на базі крупних українських заводів. Нині в секторі працюють 17 великих підприємств. Існуючі потужності олійно-жирових підприємств України дозволяють за рік переробляти до 4,5 млн. тонн насіння олійних культур (як правило соняшнику та рапсу), при цьому можна отримати 1,5 млн. тонн соняшникової олії, 380 тис. тонн маргарину, 105 тис. тонн майонезу.[3]

Рис.1 Частка на ринку основних виробників соняшникової олії [3]

Що стосується структури експорту, імпорту продукції, то Україна посідає третє-четверте місце у світовому рейтингу виробників соняшникової олії після Аргентини, Російської Федерації й країн Європейського Союзу, забезпечуючи до 7-12% світового виробництва соняшникової олії. За 2007 рік експортовано 1347,0 тис. тонн соняшникової олії. Україна вийшла на одне з перших місць у світі по продажу соняшникової олії на світовому ринку. Імпортерами олії з України є 47 країн світу, приблизно 50% загального експорту олії припадає на країни ЄС (див табл.2, 3).[4].

Таблиця 2

Вартість експортованої, імпортованої соняшникової олії, тис дол.

	2006		2007		2008	
	Експорт	Імпорт	Експорт	Імпорт	Експорт	Імпорт
СНД	98541,3	33,313	159983	40,75	158844,7	11,95
Європа	330208	29,169	556108	94,75	309101,1	941,89
Азія	155342	0	183550	1,23	176730,6	1,81
Африка	61205,7	0	163901	0	60678,9	0
Америка	194,418	0,336	1459,1	2,3	40114,88	0
Австрал. і океанія	0,259	0	0,17	0	0,15	0

Україна майже не імпортує соняшникову олію, імпорт соняшникової олії складає трохи більше 1%, від експорту, і складає у 2008 році 601198 кг, а експорт – 524669727 кг. [4].

Таблиця 3

Питома вага експорту, імпорту олії, %

	2006		2007		2008	
	Експорт	Імпорт	Експорт	Імпорт	Експорт	Імпорт
СНД	6,09	51,02	11,93	15	18,03	0,93
Європа	27,87	48,16	51,1	81,54	42,99	98,62
Азія	13,45	0	19,08	1,74	24,93	0,44
Африка	52,57	0	17,78	0	8,74	0
Америка	0,01	0,82	0,11	1,72	5,31	0
Австрал. і океанія	0,001	0	0	0	0	0

Головними покупцями української соняшникової олії є: США, Франція, Туреччина, Росія.

Щодо динаміки ринку олії України, то споживання соняшникової олії власного виробництва в Україні збільшилось за останні роки з 7,5 кг в 1998 році до 13,4 кг в 2007-му, при рекомендованій нормі споживання 13 кг на особу. Під дією збільшення споживчого попиту і збільшення обсягів виробництва в кондитерській та хлібопекарній галузях, збільшується також виробництво маргарину та майонезу всередині країни, і нині на це йде 1/5 сумарного виробництва соняшникової олії.[3] Обсяг ринку олії становить 1,7 млн. тонн за рік. Вагома частка виробленої соняшникової олії йде на експорт. У 2007 році вироблено 1350 тис. тонн олії.[3]

Сьогоднішній обсяг ринку олії України становить 1,3-1,5 млн. т на рік. Вагома частина (50-60%) виробленої соняшникової олії йде на експорт. Великі підприємства олійно-жирової галузі України – олійно-екстракційні й олійно-жирові комбінати, виробляють до 85% олії. Дрібні сільськогосподарські підприємства, що виготовляють до 15% від загального обсягу олії, використовують для переробки насіння власні маслоробні.[3].

Для оцінки подальшого розвитку галузі в Україні доцільно буде зробити довгостроковий прогноз, за допомогою методу екстраполяції трендів, тобто на основі показників попередніх років, враховуючи тенденцію спаду або зростання виробництва та споживання.

1) провести аналіз виробництва попередніх років.

Таблиця 3

Динаміка виробництва соняшникової олії за останні роки (тис.т) [4]

Рік	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Виробництво соняшникової олії тис.т	970	842	1150	1320	1265	1925	2050	1680

- 2) Визначимо середній відсоток приросту за останні роки, його можна розрахувати за формулою:

$$\% \text{ приросту} = \frac{\sum a_i - a_{i-1}}{\sum a_{ij}} * 100\% \quad (1)$$

При прогнозуванні довгострокового виробництва буде доцільним вважати, що олійно-жирова промисловість буде розвиватися такими темпами і надалі. Відсоток приросту у виробництві в нашій країні складає 6,35%

- 3) Тепер ми можемо сформулювати прогноз більше, ніж на 5 років вперед

Таблиця 4

Прогнозований обсяг виробництва соняшникової олії (тис. т) [1]

Рік	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Ви-во соняш-никової олії тис.т	1900	2020	2149	2285	2430	2585	2749

Такий самий прогноз можна провести і для експорту, тобто дати оцінку експортному потенціалу галузі:

Таблиця 5

Експорт соняшникової олії, тис. т (2000-2007 рр.) [1]

Рік	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Експорт соняшникової олії тис.т	550	308	911	978	731	1579	1875	1168

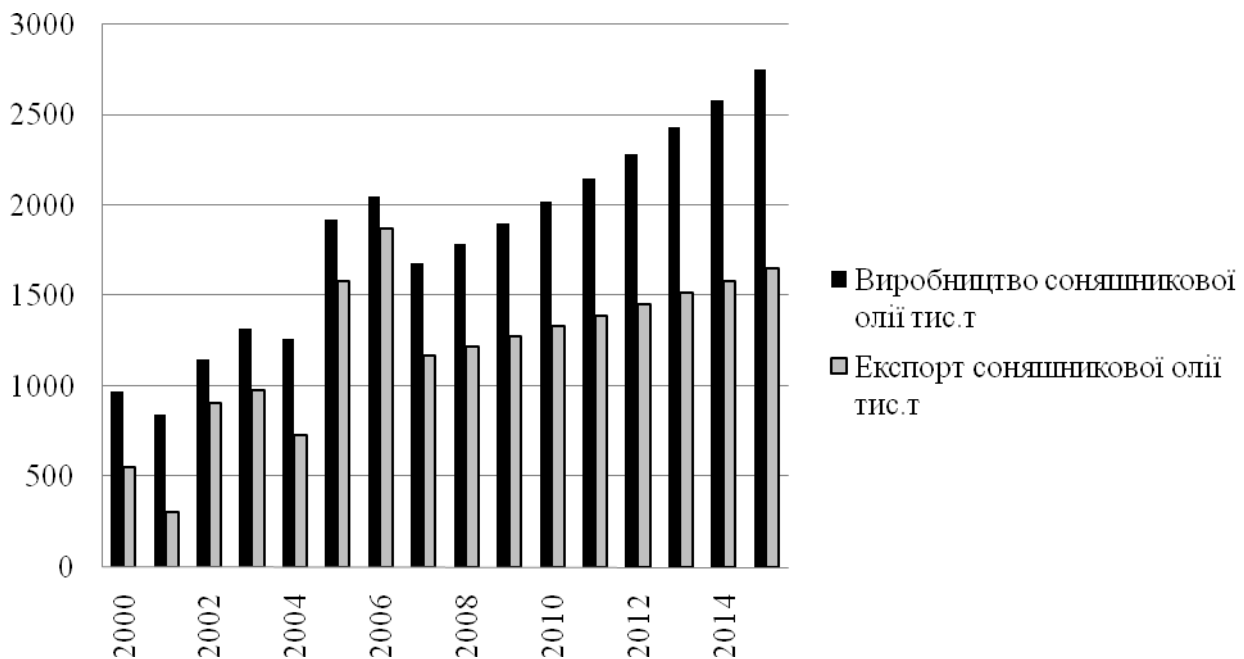
Але при прогнозуванні експорту потрібно враховувати такі ризики, як політичні, технічні бар'єри, також технологічні, відсутності попиту на зовнішніх ринках, розбіжності в стандартах якості і т.д.

Враховуючи ці показники, розраховуємо відсоток зростання, який складає 4,45. Тепер можемо скласти прогноз для експорту:

Таблиця 6

Прогнозований обсяг експорту соняшникової олії (тис. т) [1]

Рік	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Експорт соняш-никової олії тис. т	220	1274	331	390	452	517	584	655

Рис. 2 Залежність експорту від виробництва (прогноз)

Як показує прогноз, темпи росту експорту соняшникової олії дещо відставатимуть від темпів росту її виробництва. Це пов'язано, насамперед, із можливим падінням попиту на зовнішніх ринках в зв'язку із фінансовою кризою та квотами ВТО.

Висновок: Олійно-жирова галузь промисловості України є високо конкурентоспроможною, це зумовлено унікальним поєднанням природних умов на території України для вирощування основної сировини, до якої тяжіє промисловість – насіння соняшнику. Є доцільним збільшувати обсяги виробництва, оскільки світове споживання рослинних олій має тенденцію до зростання. При цьому потрібно враховувати всі можливі ризики, які виникають при виході з цією продукцією на світовий ринок. Аналіз ризикових ситуацій у світлі світової фінансової кризи та позицій України на світовому ринку соняшникової олії потребує подальших наукових розвідок.

Список використаної літератури:

1. Довідник випуску продукції за галузями [Електрон. ресурс]. – Режим доступу:

<http://www.indexmundi.com/agriculture/?country=ua&commodity=sunflowerseed-oil&graph=production>

2. Відкрита книга фактів ЦРУ [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/>

3. Виробництва олії в Україні [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: [www.credit-](http://www.credit-rating.com.ua/ru/file_viewer.html?id=7eae7c41fc2bdb5461bfd0460f7ec636)

[rating.com.ua/ru/file_viewer.html?id=7eae7c41fc2bdb5461bfd0460f7ec636](http://www.credit-rating.com.ua/ru/file_viewer.html?id=7eae7c41fc2bdb5461bfd0460f7ec636) –

4. Статистичний довідник України [Електрон. ресурс]. – Режим доступа: www.ukrstat.gov.ua

5. National sunflower association [Електрон. ресурс]. – Режим доступа: <http://www.sunflowernsa.com/media/news/details.asp?ID=147>

6. Аграрний експерт [Електрон. ресурс]. – Режим доступа: <http://www.apk-inform.com/>

7. Педак І.С. Економічний механізм підвищення якості оліє-жирової продукції: [Текст] / І.С. Педак Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.07.02/ Сумський національний аграрний ун-т. Суми. 2006.-19с.

8. Калінчик М.В. Олієжировий під комплекс України: проблеми, аналіз, оптимізація/ [Текст] / М.В. Калінчик, М.М. Ільчук, А.Д. Герасименко К.: Мічлава, 2006. 92с.

9. Виглазов Є.П. Забезпечення конкурентоздатності підприємств олійно-екстраційного продуктового підкомплексу // [Текст] в т.2 / Є.П. Виглазов Проблеми ефективного функціонування АПК в умовах нових форм власності та господарювання: Колективна монографія: У 2-х т. / За ред. П.Т. Саблука, В.Я. Амбросова, Г.Є. Мазнева. – К.: ІАЕ УААН, 2001. – 755с.